

Я. М. Біляєв,
аспірант, Національна академія державного управління при Президентові України
ORCID ID: 0000-0002-5848-6790

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.10.120

НОРМАТИВНО ПРАВОВА БАЗА МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ

Ya. Belyaev,
Graduate student of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

REGULATORY LEGAL BASIS OF THE MECHANISMS OF STATE POLICY ON ENSURING SOCIAL MOBILITY OF YOUTH

У статті досліджено етимологію поняття соціальної мобільності та сформовано новий підхід до трактування поняття соціальної мобільності молоді, як перехід індивіда з однієї соціальної позиції в іншу зі зміною соціального статусу із певним соціальним механізмом. Розкрито основні аспекти нормативно правової бази механізмів державної політики описаної проблематики. Запропоновано видовий розподіл соціальної мобільності молоді, де основними класифікаційними ознаками виділено: місце реалізації права, спосіб організації, ознаку та напрям переміщення. Кожна з класифікаційних ознак є важливою, адже допомагає в обранні найбільш дієвих механізмів реалізації державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді. Охарактеризовано основні підходи до реалізації механізмів державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді на загальнодержавному рівні.

Modern society in Ukraine is characterized by a difference in potential, resource scarcity, uneven living standards in urban and rural areas in the context of global intensification of social mobility. Particular attention is paid to such a category of people as young people, because the social mobility of young people will depend on the future state, its development, economic and political situation, standard of living etc. However, with the active participation of Ukraine's population in the process of mobility, the need for effective state regulation in this area is growing, which is a prerequisite for using the positive migration potential for development, minimizing the negative consequences, ensuring the rights and freedoms of youth and the general population as a whole. Research on social mobility of the population requires scientists to conduct continuous research and qualitatively new approaches to understanding the essence of state policy in the field of youth social mobility. The purpose of this publication is a comprehensive study of the regulatory framework of state policy

mechanisms to ensure the social mobility of youth at the national level. Public administration in the field of social formation and development of youth is the activity of the state, which is specified by the state policy and is practically implemented through the mechanisms of public administration. State policy is a process of state regulation with the use of a regulatory framework implemented through the legal, organizational, economic and informational activities of the state and aimed at creating an appropriate environment for the implementation of the right to social mobility of young people. The basic mechanisms of regulation of youth social mobility are: institutional, organizational, personal. The regulatory framework of the state policy mechanisms of the described issue include general principles, approaches and values, and serves as the basis for its implementation at the national level. The article analyzes the etymology of the concept of social mobility and formulates a new approach to the interpretation of the notion of youth social mobility. Social mobility of youth is the transition of an individual from one social position to another with a change in social status with a particular social mechanism or under the influence of driving forces. The basic conditions necessary for the optimal impact on the process of social mobility of young people are political and economic stability in the country. The main approaches to realization of the mechanisms of the state policy concerning provision of social mobility of youth at the national level are described. The article outlines the main laws of Ukraine, development strategies and a number of recommendations for increasing their effectiveness at the state level.

Ключові слова: мобільність молоді, рівні мобільності, соціальна мобільність, державна політика, стимули, механізми, уряд, забезпечення мобільності.

Key words: youth mobility, mobility levels, social mobility, state policy, incentives, mechanisms, government, mobility.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах глобальної інтенсифікації соціальної мобільності, сучасне суспільство в Україні характеризується різницею потенціалів, дефіцитом ресурсів, нерівномірним рівнем життя в міських та сільських місцевостях. Особливу увагу привертає така категорія населення, як молодь, адже від соціальної мобільності молоді залежатиме майбутнє держави, її розвиток, економічна та політична ситуація, рівень життя населення не лише за сучасних умов розвитку, але й у майбутньому. Проте за активної участі населення України в процесах мобільності зростає необхідність ефективного державного регулювання в зазначеній сфері, яке є передумовою використання позитивного потенціалу міграції з метою розвитку, мінімізації негативних наслідків, забезпечення прав і свобод молоді та усього населення в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження соціальної мобільності населення вимагає від науковців постійних досліджень та якісно нових підходів до розуміння сутності державної політики в сфері соціальної мобільності молоді. Проблема соціальної мобільності займалась плеяда таких нау-

ковців: Подляшаник В., Сорокін П., Реутова М., Біль М. Економісти Бляхман В., Заславська Т., Сухов О. аналізували та давали свої класифікації щодо різновидів мобільності. Перспективні моделі державної молодіжної політики, механізми її реалізації розроблено у дослідженнях К. Лазоса, П. Кваккестейна, М. Харрісона, П. Лаурітцена та інших. Руткевич М., Староверов В., Аітов Н., Шкаратон О., Шкаратан О. розглядали проблеми соціальної мобільності через класову структуру суспільства. Значна кількість робіт вітчизняних науковців (Т. Богомолова, А. Гераськова, Є. Задорожнікова, А. Т. Коньков, Н. Є. Тихонова та ін.) присвячено дослідженню проблем соціальної мобільності різних верств і груп населення, в тому числі молоді. Питаннями механізмів державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності займалися такі науковці: Малиновська О., Яременко О., Мельник М. та інші.

Визнаючи значний внесок науковців у розвиток досліджень з окресленої тематики стверджуємо, що значно менша увага приділялась питанню нормативно-правового забезпечення державної політики регулювання соціальної мобільності молоді в Україні. Тому аналіз нормативно-правової бази механізмів державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді

Таблиця 1. Трактуння визначення поняття "Соціальна мобільність"

Автор	Зміст поняття
Біль М. [2, с. 647]	Соціальний ракурс мобільності є дуже важливим, оскільки розкриває особливості руху, адаптації, зміни відносно людини як найвищої цінності та центрального об'єкта наукових досліджень
Реутова М. [8]	Соціальна мобільність у вузькому сенсі означає, по-перше, характеристику суб'єкта мобільності, що змінює свій соціальний статус. По-друге, це поняття означає одну зі стадій процесу соціальної динаміки (соціальної мобільності в широкому сенсі), а саме здатність і готовність до акту мобільності
Годован Ю. [3, с. 77]	Соціальна мобільність характеризується обсягом, інтенсивністю і напрямками найважливіших потоків руху, певним соціальним механізмом, рушійними силами, прямими наслідками для суспільства
Сорокін П.	Соціальна мобільність - це перехід індивіда або соціального об'єкта (цінності) від однієї соціальної позиції до іншої

потребує постійних змін та оновлень у нормативно-правовій базі, що саме і вимагає подальших досліджень у цій сфері.

МЕТА СТАТТІ

Метою публікації є комплексне дослідження нормативно-правової бази механізмів державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді на загальнодержавному рівні.

Для досягнення мети були поставлені такі цілі:

- 1) дослідити етимологію поняття соціальної мобільності та на цього основі сформувані власне бачення поняття "соціальна мобільність молоді";
- 2) описати основну нормативно-правову базу механізмів державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді;

3) запропонувати видовий розподіл соціальної мобільності молоді, за найбільш важливими класифікаційними ознаками;

4) розробити на основі теоретичного аналізу процесу регулювання соціальної мобільності молоді ряд рекомендацій щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Державне управління в сфері соціального становлення та розвитку молоді є діяльністю держави, яка конкретизується державною політикою і практично втілюється за допомогою механізмів державного управління. Державна політика надає державному управлінню та механізмам державного управління спрямованості

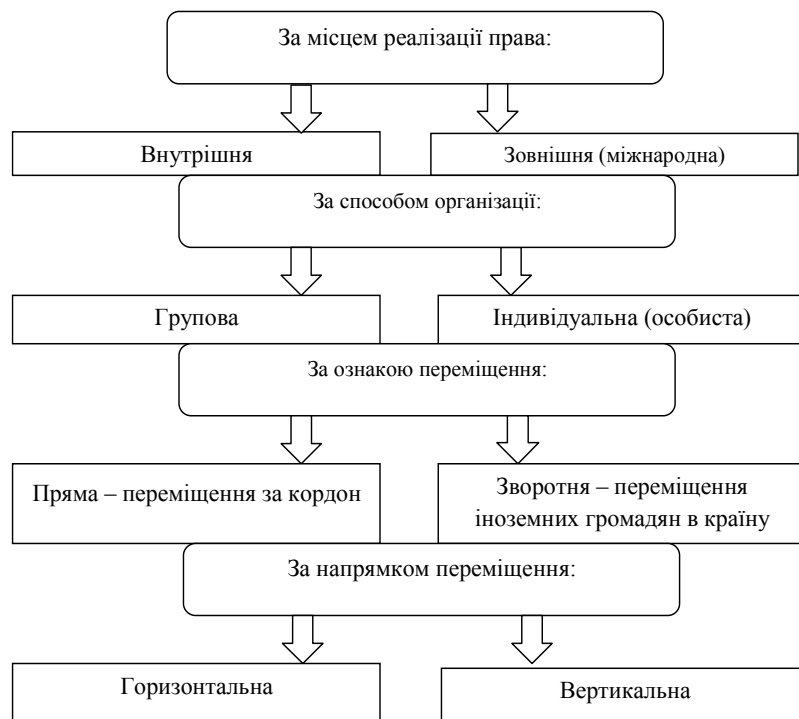

Рис. 1. Класифікація різновидів соціальної мобільності молоді

на досягнення кінцевої мети. Реалізація політики здійснюється за допомогою механізмів державного управління [6].

Під державною політикою слід розуміти процес державного регулювання із використанням нормативно-правової бази, що здійснюється через правові, організаційні, економічні та інформаційні дії держави та спрямовані на створення належного середовища для реалізації права на соціальну мобільність молоді.

Основними механізмами регулювання соціальної мобільності молоді є:

а) інституційні, що включають у себе політико-правові механізми, які реалізуються головним чином через державну молодіжну політику, діяльність освітніх та соціально-адаптаційних інститутів (служба зайнятості населення та ін.);

б) організаційні, які передбачають вплив на процеси соціальної мобільності молоді з боку підприємств, установ, громадських організацій;

в) особистісні, що включають у себе сукупність психологічних, морально-вольових, інтелектуальних, комунікативних та інших характеристик особистості молодої людини, які допомагають досягти успіху в житті або сприяють низхідній соціальній мобільності [8].

Нормативно-правова база механізмів державної політики описаного питання включає загальні принципи, підходи і цінності, та служить підставою для її реалізації на національному рівні. Також явище державного управління щодо забезпечення соціальної мобільності молоді є складним і багатогранним.

Загалом, слово "мобільність" увійшло в обіг європейських держав з кінця XV ст. з походженням від латинського *mobilitas*, що означає "рухливий", "здатний до швидкого пересування, дії" [10, с. 39]. Саме тому соціальну мобільність молоді характеризує рух, безперервність змін та швидкоплинність.

Вважаємо за необхідне, дати аналіз терміну "соціальна мобільність" (табл. 1).

Вивчення визначень поданих у табл. 1, дозволяє, спираючись на вищеперелічені трактування, подати власне бачення поняття соціальна мобільність молоді, як перехід такої групи населення, як молодь з однієї соціальної позиції в іншу зі зміною соціального статусу із певним соціальним механізмом, або під дією рушійних сил.

Головним Законом України, де зафіксовані права та обов'язки молоді є Конституція України. В свою чергу, відповідно до іншого Закону України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" до категорії молоді відносять, громадян України віком від 14 до 35 років. На 1 січня 2018 р. в Україні проживало близько 42386,4 тис. осіб, наявного населення. З них вікова структура визначає демографічне навантаження таким чином: на 1000 осіб у віці 16—59 років припадало 269 осіб у віці 0—15 років та 378 осіб у віці 60 років і старше. Частка молодих людей віком від 14 до 35 років становила приблизно 31% від загального населення країни [4].

Проте, щоб перейти до розгляду нормативно-правової бази механізмів державної політики варто зупинитись на вивченні видів соціальної мобільності молоді та їх відмінних рис, оскільки специфіка окремих видів

вимагає застосувань специфічних механізмів державного регулювання.

Кожна з класифікаційних ознак (рис. 1) є важливою для реалізації державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді. Для забезпечення соціальної мобільності молоді прямого, зворотнього, горизонтального та вертикального переміщення уряд розробив реалізацію цілей і завдань за допомогою Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, а також ухвалений Закон України "Про зовнішню трудову міграцію", які носять переважно декларативний характер [9].

У Законі України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" регулюється загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молодих громадян України в інтересах особистості, суспільства та держави. В ньому містяться основні положення щодо гарантій правового захисту, праці молоді, підтримки ініціативи, охорони здоров'я, освіти та культурного розвитку, підвищення рівня життя та інших аспектів. Проте закон не містить жодних згадувань щодо соціальної мобільності молоді, а саме потребує оновлень та введень даного терміну.

На думку Канавець М.В. державна молодіжна політика має бути спрямована на реалізацію "Декларації про загальні засади державної молодіжної політики в Україні" та Закону України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні". Згодом вона деталізувалась у законах "Про молодіжні та дитячі громадські організації", "Про освіту", "Про зайнятість населення", "Про туризм", "Про фізичну культуру і спорт" тощо [5, с. 3].

Механізм державного регулювання процесу забезпечення соціальної мобільності молоді визначено на законодавчому рівні додатково у таких документах: Закон України "Про вищу освіту", Національна стратегія розвитку освіти на 2012—2021 роки [1, с. 54]. Рекомендований та ознайомчий характер містять також важливі аналітичні доповіді Національного інституту стратегічних досліджень України.

Однак у нових економічних і політичних реаліях спрямованість і характер соціальної мобільності молоді в різних сферах життєдіяльності суспільства зазнали значних змін [8].

На думку автора, реалізація механізмів державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді дещо відрізняється як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях. Також відмінність у державній політиці спостерігається у різних областях України, у різних містах та сільській місцевості. Зокрема така різниця спричинена різним національним складом населення, ринком праці в Україні, умовами та способом життя, засобами реалізації молодіжної політики та ставленням до ролі і місця молоді у суспільстві та її мобільності.

Сьогодення України вказує на те, що частка молодого населення в Україні доволі велика, проте кількість населення в Україні щороку зменшується, і ці події прямо впливають на державну політику щодо забезпечення соціальної мобільності молоді.

На думку Реутової М., регулювання соціальної мобільності молоді — це вплив на даний процес соціальних інститутів і організацій, мета якого — створення умов для вертикальної висхідної (і добровільної горизонтальної) мобільності молодих людей в різних сферах життєдіяльності суспільства, з одного боку, і нейтралізація умов, що ведуть до низхідної мобільності, з іншого [8].

Необхідним для держави є обов'язкове стимулювання становлення молоді на кожному з етапів розвитку та формування такої політики із залученням нормативно-правової бази, яка буде ефективною. Це стосується і освітнього аспекту соціальної мобільності молоді. Стимули у вигляді грантів, степендій допомагають молоді обрати найкращий заклад для отримання вищої освіти.

Розвиток системи платної освіти, поширення мережі недержавних навчальних закладів створили, з одного боку, широкі можливості для освітньої мобільності молоді. З іншого боку, ряд умов обмежує переміщення молодих людей як вгору системи освіти, так і в горизонтальному напрямі. До них відносяться: комерціалізація освіти, проблеми з житлом при навчанні в іншому місті, різноманітність стандартів і програм навчання, які використовуються в різних школах, коледжах і вузах країни, неоднаковий рівень знань, який отримує молодь у великих і малих містах, містах та в сільській місцевості та інші.

Помітного розвитку набули міграційні процеси, як особлива форма соціальної мобільності, що поєднується з територіальним переміщенням молоді, як всередині країни (з сіл у міста), так і зовнішня (за межі країни). Помолодшання української еміграції частково пов'язане з процесом об'єднання сімей, коли діти, що завершили навчання в Україні, приєднувалися до своїх батьків, які вже тривалий час перебували за кордоном. Утім, основною причиною зростання молодіжної міграції є стрімке збільшення чисельності громадян, які виїжджають за кордон з метою навчання. Якщо десять років тому в ЄС навчалися трохи більше 10 тис. учнів та студентів-українців, то в 2015 р. їхня чисельність сягнула майже 43 тис. Лише протягом 2016 р. громадянам України було вперше оформлено 25,3 тис. дозволів на перебування в ЄС з освітньою метою, з них 16,8 тис. — у Польщі [7].

Міграційні процеси в Україні регулюються через реалізацію цілей і завдань, що визначені Стратегією міграційної політики України на період до 2025 року, схваленою урядом влітку 2017 року, та через виконання норм Закону "Про зовнішню трудову міграцію", проте нормативно-правова база щодо питань міграції немає окремо виділених питань, що стосуються соціальної мобільності молоді.

Водночас регулювання соціальної мобільності молоді здійснюється в рамках сформованих соціальних інститутів. Регульованою стороною є процес соціальної мобільності молоді та чинники соціальної мобільності, які є "точками програми" регулюючого впливу [8].

Державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді повинна спрямувати всі зусилля держави на формування такої стратегії, яка б позитивно впливала на соціальну мобільність української молоді, задовольняла потреби економіки в робочій силі, при-

скорювала соціально-економічний розвиток і стабілізацію кількісного та якісного складу населення України.

Отже, соціальна мобільність молоді в Україні зумовлена рядом причин, серед яких:

- кризові явища в економіці, різкі валютні коливання змушують молодь до соціальної мобільності та пошуку кращого рівня життя;

- невідповідність здобутого рівня освіти молоді потребам державного замовлення у кадрах і, як наслідок — масове безробіття;

- рух у висхідному напрямку значно нижче, за рух у спадному напрямі, що свідчить про зубожіння населення;

- самозайнятість є фактором, що спричинює соціальну мобільність без професійної перекваліфікації, проте вона не завжди є ефективною;

- різні категорії населення України обирають стратегії виживання, в той час як молодь прагне до успіху в пошуках кращого життя.

Серйозними викликами, обумовленими міграційними процесами для України є:

- наростання масштабів міграції за кордон, передусім трудової;

- активізація участі молоді, в тому числі фахівців у трудовій міграції;

- збільшення частки мігрантів, які працюють за кордоном без належних дозволів, перебування у нерегульованому правовому становищі;

- трансформація частини тимчасової трудової міграції на постійну [7].

Шляхом ефективного державного управління соціальної мобільності молоді уряду країни необхідно вирішити такі першочергові завдання:

- вирішити проблему дефіциту робочої сили шляхом зміцнення та розвитку ринку праці в Україні;

- попередити небажану плінність кадрів та відтік кадрів за кордон шляхом підвищення зайнятості населення;

- збільшити рівень доходів від трудової діяльності;

- забезпечення належного освітнього рівня молоді із стимулюванням до навчання у ВНЗ країни;

- удосконалити нормативно-правову базу із забезпечення захисту прав та інтересів молоді, зафіксованих у чинному законодавстві державного і регіонального рівнів, а також прийняття нових законодавчих актів або доповнень до вже діючих.

- ефективне використання та здійснення моніторингу реалізації стратегічних напрямів соціальної мобільності;

- кадрові перестановки при реорганізаціях та інноваційній діяльності.

Важливим документом для держави є схвалена Стратегія сталого розвитку "Україна — 2020" з окремими векторами руху. Так, вектор "Розвиток країни" передбачає реформу трудових взаємовідносин, а вектор "Відповідальність і соціальна справедливість" — реформу системи соціального захисту. Однак вважаємо, що цього недостатньо для вирішення проблем пов'язаних з питанням соціальної мобільності молоді.

Аналіз показав, що система державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді не має збалансованого і системного характеру, а норма-

тивно-правова база обмежується лише рамковим законодавством. Саме тому необхідним є розгляд поданого питання на законодавчому рівні.

З огляду на все вищезазначене, Україна має взяти на себе зобов'язання щодо підвищення потенціалу реалізації механізмів державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді на загальнодержавному рівні, і розширення можливостей та фінансового забезпечення організацій на місцевому рівні, проводити політику соціального та економічного розвитку.

Метою реалізації механізмів державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді на загальнодержавному рівні є зміна характеру мобільності із переважанням висхідної мобільності. Ця політика спрямована на підвищення досить низького рівня інвестицій у дослідження та розвиток на майбутнє, створення нових робочих місць та на прогресивне оновлення якості всіх соціальних та інших громадських послуг.

ВИСНОВКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сьогодні в цілому є сформовані та зрозумілі механізми державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді, хоча вони потребують постійних оновлень для стабілізації економічної ситуації в державі загалом. Соціальна мобільність молоді — це перехід індивіда з однієї соціальної позиції в іншу зі зміною соціального статусу із певним соціальним механізмом, або під дією рушійних сил. Базовими умовами, що необхідні для оптимального впливу на процес соціальної мобільності молоді виступають політична і економічна стабільність у країні, саме тому повинно бути здійснене ефективне регулювання усіх сфер діяльності молоді, створення балансу між рівними видами мобільності молоді, вдосконалення технологій дослідження соціальної мобільності із врахувань особливостей умов життя, рівня освіти, потреб молоді.

Література:

1. Антонов А.В. Державне регулювання процесу активізації академічної мобільності / А.В. Антонов // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. — 2015. — Вип. 2. — С. 50—60.
2. Біль М.М. Мобільність населення: теоретична сутність і видова різноманітність / М.М. Біль // Економіка і суспільство. — 2016. — Вип. 7. — С. 645—652.
3. Годован Ю.В. Соціальна мобільність молоді як стратегічна складова політичної соціалізації молоді / Ю.В. Годован // Вісник Донецького університету імені В. Стуса. — Серія: Політичні науки. — 2017. — С. 76—78.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Канавець М.В. Молодіжна політика України в контексті створення внутрішніх передумов щодо вступу в Європейський Союз, 2014 [Електронний ресурс]. — URL: http://academy.gov.ua/ej/ej7/doc_pdf/kanavec.pdf
6. Мельник М.О. Формування комплексного механізму державного управління в сфері соціального становлення та розвитку молоді / М.О. Мельник. // Демократичне врядування. — 2015. — Вип. 15 [Електронний ресурс]. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_18

7. Національний інститут стратегічних досліджень "Трудова міграція громадян України за кордон: виклики та шляхи реагування". Аналітична записка [Електронний ресурс]. — URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/3126/>

8. Реутова М.Н. Механизмы регулирования социальной мобильности молодежи в условиях трансформации российского общества: дис. канд. социол. наук: 22.00.08: Белгород, 2004. — 199 с.

9. Розпорядження Кабінету міністрів України від 12 липня 2017 року № 482-р "Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року" [Електронний ресурс]. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80>

10. Стрюк М.І. Мобільність: системний підхід / М.І. Стрюк, С.О. Семеріков, А.М. Стрюк // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2015. — Т. 49. — Вип. 5. — С. 37—70.

References:

1. Antonov, A.V. (2015), "State regulation of the process of activating academic mobility", *Visnyk Natsional'noho universytetu tsyvil'noho zakhystu Ukrainy. Seriya : Derzhavne upravlinnia*, Vol. 2, pp. 50—60.
2. Bil', M.M. (2016), "Mobility of the population: the theoretical essence and species diversity", *Ekonomika i suspil'stvo*, Vol. 7, pp. 645—652.
3. Hodovan, Yu.V. (2017), "Social mobility of youth as a strategic component of youth's political socialization", *Visnyk Donets'koho universytetu imeni V. Stusa, Politychni nauky*, pp. 76—78.
4. State Statistics Service of Ukraine (2019), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 1 Apr 2019).
5. Kanavets', M.V. (2014), "Ukraine's youth policy in the context of creating internal prerequisites for joining the European Union", available at: http://academy.gov.ua/ej/ej7/doc_pdf/kanavec.pdf (Accessed 1 Apr 2019).
6. Melnyk, M.O. (2015), "Formation of a comprehensive mechanism of public administration in the field of social formation and youth development", *Demokratychnе vryaduvannia*, vol. 15, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_18 (Accessed 1 Apr 2019).
7. National Institute for Strategic Studies (2018), "Labor Migration of Ukrainian Citizens Abroad: Challenges and Response Teams", available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/3126/> (Accessed 4 Apr 2019)
8. Reutov, M.N. (2004), "Mechanisms for regulating the social mobility of young people in the context of the transformation of Russian society", PhD dissertation, Sociology, Belgorod, Russia.
9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), "On Approval of the Strategy of the State Migration Policy of Ukraine for the period up to 2025", available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80> (Accessed 1 Apr 2019)
10. Stryuk, M.I. Semerikov, S.O. and Struok, A.M. (2015), "Mobility: A System Approach", *Informatsijni tekhnolohii i zasoby navchannia*, Vol. 49, Issue. 5, pp. 37—70.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2019 р.